

Ruth Naber
987 woorden

Filosofie en dans in dialoog

In het onderzoek *Lichamelijke verbondenheid in beweging*

Dertien choreografen, onder wie Hans van Manen, wijlen Rudi van Dantzig, Conny Janssen, Marco Gerris en Nicole Beutler, werkten mee aan een promotieonderzoek van filosoof Nico de Vos. Hij onderzocht hoe lichamen zich tot elkaar verhouden in de danskunst. Conclusie: in dansvoorstellingen is sprake van het ervaren van een ‘diepe lichamelijke verbondenheid in beweging.’

Verhalen

In december 2014 promoveerde De Vos op dit onderzoek aan de Tilburg University. ‘Wat ik heb onderzocht is hoe je de relatie tussen lichamen in de dans filosofisch kunt begrijpen,’ vertelt hij. ‘Hierin heb ik twee verschillende wegen bewandeld: enerzijds heb ik filosofische gesprekken gevoerd met dertien toonaangevende choreografen uit de danskunst in Nederland. Anderzijds heb ik de denkbeelden van drie invloedrijke hedendaagse filosofen onderzocht. Dit zijn Maurice Merleau-Ponty, Jean-Luc Nancy en Jean- François Lyotard. Kort gezegd: de rijke ideeën van de choreografen, heb ik met een beschouwing van de denkbeelden van deze Franse filosofen uitgediept.’

Het eerste deel van De Vos’ proefschrift omvat een weergave van de gesprekken. ‘Prachtige, heel verschillende verhalen waren dat’, vertelt De Vos, ‘waarin ik vooral geluisterd heb naar wat choreografen vertelden over hoe zij de relatie tussen lichamen in hun werk ervaren.

Na mijn analyse van deze gesprekken, concludeer ik dat er in alle verhalen hoe dan ook gesproken wordt van een lichamelijke verbondenheid in dans. En ook dat er in de relatie tussen lichamen een spanning bestaat. Die van de vele verschillende lichamen en het ene lichaam van de groep. Dit, onder meer, gebruik ik als aanknopingspunt voor een lezing van het gedachtegoed van de filosofen. En dan is mijn belangrijkste bevinding in het onderzoek, dat er in dans sprake is van een diepe verbondenheid in beweging, zoals ik dat noem. Deze is er in alle dansgenres.’

Leven

Hoe kunnen die ideeën van de choreografen, die immers geen filosofen zijn, aansluiting vinden bij de ingewikkelde inzichten van de filosofen? ‘Wat daaronder ligt is dat ik geloof in de verbinding van filosofie met het leven. Ieder mens filosofeert in meer of mindere mate, bijvoorbeeld tijdens een goed gesprek met een vriend in het café. Alleen gebeurt dit op een wezenlijk andere manier dan in filosofiebeoefening op universiteiten. Beide kunnen aan elkaar inzichten ontlenen. Deze vorm van filosofisch onderzoek wordt ook wel empirische filosofie genoemd. De ideeën van choreografen en die van de filosofen zijn voor mij gelijkwaardig.’

Strot

Opvallend was, dat de choreografen in de gesprekken weinig ingingen op de betekenissen die ze met hun choreografieën willen overbrengen. Ze spraken wel van overkoepelende thema’s, zoals strijd (Krisztina de Châtel) of relaties (Hans van Manen). Nicole Beutler refereerde meer specifiek aan de ideeën die in enkele van haar voorstellingen worden verbeeld. De Vos antwoordt: ‘Op de laag van betekenisgeving beweegt mijn onderzoek zich niet. Ik denk op een meer fundamenteel, lichamelijk-

zintuiglijk niveau. Dat van de filosofische ontologie en esthetica. Toch is het frappant dat deze choreografen zelf weinig over betekenisgeving in hun werk hebben gesproken, terwijl ik minimaal gestuurd heb in de gesprekken. Ook de filosofen stellen stuk voor stuk het principe van betekenisgeving, dat zo gangbaar is in denken over kunst en danskunst, ter discussie. Dat beweegt zich op een oppervlakkiger niveau dan wat er tussen lichamen in dans aan de hand is.

Op het moment dat je bij de strot gegrepen wordt in een voorstelling - je voelt een schok, soms schieten de tranen in je ogen - dan weet je in eerste instantie niet per se wat je voelt. Je grijpt mis als je dit moment wil vatten met zingeving of emoties. Je bent altijd 'te vroeg of te laat', zoals Lyotard zegt, in relatie tot de gebeurtenis op zich van dat bij de strot gegrepen worden. Wat je voelt, raakt aan die lichamelijke verbondenheid.'

Dialogoog

Er is aandacht voor filosofisch gedachtegoed in de professionele danskunst en danswetenschap. Maar de werelden van de danskunst en die van de academische filosofie bewegen zich meestal los van elkaar, volgens De Vos. Zo was danskunst - tot dit proefschrift - nauwelijks een onderwerp van onderzoek in de esthetica (de tak van filosofie waarin kunst wordt beschouwd). De samenwerking tussen de Franse choreografe Mathilde Monnier en filosoof Nancy, die De Vos in zijn proefschrift omschrijft, zou als een zeldzaamheid beschouwd kunnen worden.

Individuutjes

'Allereerst wil ik met dit onderzoek een bijdrage leveren aan een dialoog tussen danskunst en academische filosofie. Ook pleit ik voor meer dans in het onderwijs. En dan, vanuit een breder perspectief bezien, zou mijn onderzoek een bron van ethisch besef kunnen zijn. Als je zou accepteren dat het 'naar de strot gegrepen worden' in een voorstelling voortkomt uit die lichamelijke verbondenheid, dat kan dat een bewustwording op gang brengen van hoe je ook anders met elkaar kan omgaan. Het besef dat je, potdomme, zou ik willen zeggen, echt door en door met elkaar verbonden bent. En dat relationaliteit vooraf gaat aan jij en ik als 'individuutjes'.'

Het proefschrift *Lichamelijke verbondenheid in beweging* is te bestellen via 'www.mirandathoonen.nl' voor € 39,95

<Kader>

Reacties van aanwezigen bij de verdediging van het proefschrift

Choreograaf Hans van Manen: 'Ik vertel geen verhalen. Ik hou alleen van relaties op het toneel. En daarbij is het uitermate belangrijk dat dansers elkaar aankijken. Als ik een goede danser ben, kan ik kijken naar Henk van Dijk [deze staat naast hem, red] en toch precies weten hoe jij naar mij kijkt. Het lichamelijke in dans wordt reuze belangrijk door blikrichting.'

Professor Doctor Van de Vall: 'Interessant is dat we dans zintuiglijker, meer primair ervaren dan we denken. Ik stelde de heer De Vos de vraag waarom wij de 'kunstmatige' vorm van dans nodig hebben om te leren wat wij vergeten zijn. Beheersing van deze kunstvorm is nodig, om iets te kunnen laten gebeuren wat daar tegelijkertijd weer aan ontsnapt. Vergelijk het met improviseren. Om dat te kunnen moet je heel geoefend zijn.'